

**Cultural Baggage in Vernacular Architecture : A Case Study of Lao Wiang
Houses in Bang Sai Kai, Thonburi, Bangkok, Thailand**
**สัมภาระทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านเรือนพื้นถิ่น : กรณีศึกษาเรือนลาวเวียง ชุมชนบางไส้ไก่
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร**

Lakkana Anongchai

*Department of Civil Engineering and Architecture, Faculty of Industrial Technology
Sakon Nakhon Rajabhat University*

ลัคนา อนงค์ไชย^{*1}

สาขาวิชาวิศวกรรมโยธาและสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Lakkana11anongchai@gmail.com

Theanrat Luecha

*Department of Civil Engineering and Architecture, Faculty of Industrial Technology
Sakon Nakhon Rajabhat University*

ธีรรัตน์ ฤชา²

สาขาวิชาวิศวกรรมโยธาและสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

theanrat@snru.ac.th

Warayut Inaram

*Civil Technology and Architecture, Faculty of Liberal Arts and Sciences,
Sisaket Rajabhat University*

วรยุทธ อินอร่าม³

สาขาวิชาเทคโนโลยีโยธาและสถาปัตยกรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

lwarayut@gmail.com

*** Corresponding Author**

Received : 2025-07-21

Revised : 2025-10-01

Accepted : 2025-10-31

¹ ดร.ลัคนา อนงค์ไชย สาขาวิชาวิศวกรรมโยธาและสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

² ธีรรัตน์ ฤชา สาขาวิชาวิศวกรรมโยธาและสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรยุทธ อินอร่าม สาขาวิชาเทคโนโลยีโยธาและสถาปัตยกรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Abstract

Settlement patterns and vernacular architectural forms are crucial factors reflecting the cultural identity and adaptive strategies of ethnic groups within the constantly changing urban context. The Bang Sai Kai community in Thonburi District, Bangkok-originating from the migration of Lao Wiang people-serves as a significant case study that clearly demonstrates both the continuity and adaptation of architectural heritage.

This research aims to analyze the physical characteristics of Lao Wiang houses in Bang Sai Kai, utilizing comparative data from Lao houses in Vientiane and Luang Prabang. The study focuses on physical components such as structure, materials, proportions, orientation, and spatial arrangements informed by cultural beliefs, thereby explaining the persistence of “Cultural Baggage” and the transmission of identity within a contemporary context.

The concept of “Cultural Baggage” is applied as the main analytical framework, classifying phenomena into three processes: Inheritance, Adaptation, and Transformation. This framework seeks to answer the research question of how Lao house forms are sustained under differing urban contexts. The study employs a qualitative ethnographic methodology through document review and fieldwork, including observation, in-depth interviews, and measured drawings of four case study houses. All data were analyzed by constructing comparative tables of architectural elements and categorizing results according to the framework.

Findings reveal that Inheritance is evident in the emphasis on the orientation of sleeping positions and the placement of sacred spaces dedicated to master artisans. Adaptation is observed through the blending of architectural features, such as incorporating central Thai wall patterns while retaining twin-gabled roofs and *sia* (semi-outdoor living spaces) typical of the Lao Wiang tradition. Transformation is most pronounced in the decline of the Lao language as a medium of daily communication.

In conclusion, the physical characteristics of Lao Wiang houses in Bang Sai Kai reflect a complex process of cultural adaptation, illustrating the negotiation of ethnic identity through the selective inheritance, adaptation, and abandonment of cultural elements. These processes enable the community to integrate into contemporary urban society. The analysis, conducted through comparative architectural tables and systematically categorized within the “Cultural Baggage” framework, effectively links the persistence and transformation of community identity.

Keywords: Cultural Baggage, Lao Vientiane house, architectural identity, Bang Sai Kai community

บทคัดย่อ

การตั้งถิ่นฐานและรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางบริบทสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ชุมชนบางไส้ไก่ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรากฐานจากการอพยพของชาวลาวเวียงจึงเป็นพื้นที่ศึกษาที่สามารถแสดงให้เห็นการสืบทอดและการปรับตัวของมรดกทางสถาปัตยกรรมได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ โดยใช้ข้อมูลจากเรือนลาวในเวียงจันทน์และหลวงพระบางเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ การศึกษามุ่งสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ โครงสร้าง วัสดุ สัดส่วน ทิศทาง และการจัดวางพื้นที่ตามคติความเชื่อ เพื่ออธิบายการดำรงอยู่ของ “สัมภาระทางวัฒนธรรม” (Cultural Baggage) และการสืบทอดอัตลักษณ์ภายใต้บริบทแวดล้อมในปัจจุบัน

แนวคิด “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ถูกใช้เป็นกรอบหลักในการจำแนกปรากฏการณ์ออกเป็น 3 กระบวนการ ได้แก่ การสืบทอด (inheritance) การปรับเปลี่ยน (adaptation) และการเปลี่ยนแปลง (transformation) เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่า รูปแบบเรือนลาวสามารถดำรงอยู่ภายใต้บริบทที่แตกต่างได้อย่างไร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic research) ผ่านการศึกษาเอกสารและการสำรวจภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการรังวัดเรือนกรณีศึกษาจำนวน 4 หลัง ข้อมูลทั้งหมดถูกวิเคราะห์โดยการจัดตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบสถาปัตยกรรม และจำแนกผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า การสืบทอดปรากฏชัดในการให้ความสำคัญกับทิศหัวนอนและการจัดวางพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับบรมครูช่าง การปรับเปลี่ยน แสดงออกผ่านการผสมผสานองค์ประกอบสถาปัตยกรรม เช่น การใช้ฝาเรือนแบบภาคกลางร่วมกับโครงสร้างหลังคาแฝดและเขี้ยวตามแบบอย่างเรือนลาวเวียง ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดที่สุดคือ การเลือนหายของภาษาลาวในการสื่อสารประจำวัน

โดยสรุป ลักษณะทางกายภาพของเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ เป็นภาพสะท้อนของกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมอันซับซ้อน แสดงให้เห็นถึงการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านการเลือกสืบทอด ปรับใช้ และละทิ้งองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำรงวิถีชีวิตอย่างกลมกลืนในสังคมร่วมสมัยได้ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์โดยการจัดทำตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแล้วจำแนกผลลัพธ์ตามกรอบแนวคิด “สัมภาระทางวัฒนธรรม” เพื่อเชื่อมโยงกับการคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชุมชน

คำสำคัญ: สัมภาระทางวัฒนธรรม เรือนลาวเวียง อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ชุมชนบางไส้ไก่

บทนำ

ถิ่นฐานที่ตั้งถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงวิถีชีวิตในรูปแบบเฉพาะตน สิ่งที่สะท้อนชัดเจนคือ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเรือนอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่สืบทอดในจารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติที่ต่อเนื่องกันอย่างยาวนาน จากคำอธิบายในงานวิชาการของ Wandee Pinijvarasin (2014) ได้กล่าวถึงชาวลาวเวียงที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยมีการปรับตัวโดยการนำแบบแผนบ้านเรือนซึ่งสัมพันธ์กับวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ในบริบทใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกสืบทอดหรือปรับเปลี่ยนองค์ประกอบสถาปัตยกรรม เมื่อเทียบกับบริบทดั้งเดิมในประเทศลาว จะเห็นว่า ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อมอย่างมาก จึงเกิดคำถามว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชนเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการตั้งข้อสังเกตต่อการสืบสานความสำคัญทางวัฒนธรรมในบ้านเรือนและการปรับตัวต่อวัฒนธรรมจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในช่วงเวลาที่ต่างกัน (Srisak Vallibhotama, 2003)

การย้ายถิ่นฐานของลาวเวียงมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาเอง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึก (Chonnicha Yenwaree & Phiangphon Phumkanaw, 2018) และถูกส่งเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองชั้นในต่าง ๆ หรือในบริเวณภาคกลางของประเทศ

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบางไผ่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ที่มา: ผู้วิจัย

ชุมชนบางไผ่บ้านสมเด็จหรือที่คนในพื้นที่เรียกกันว่า “หมู่บ้านลาว” เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติยาวนานกว่า 200 ปี การตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้เกิดจากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของชาวลาวจากนครเวียงจันทน์ในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ 2 ครั้งใหญ่ ดังนี้ การอพยพครั้งที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2321) การตั้งถิ่นฐานครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งที่เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1 ในเวลาต่อมา) ยกทัพไปตีนครเวียงจันทน์ ในครั้งนั้นเจ้านันทเสน โอรสของพระเจ้าศิริบุญสารผู้ครองนครเวียงจันทน์ได้เปิดประตูเมืองให้แก่กองทัพไทยเป็นผลให้มีการกวาดต้อนครอบครัวชาวลาวเวียงจันทน์บางส่วนเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม และทางการได้ให้มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นที่รู้จักในชื่อ “หมู่บ้านลาว” (Chonnicha Yenwaree & Phiangphon Phumkanaw, 2018) การอพยพครั้งที่ 2 : สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2369–2371) การอพยพครั้งสำคัญอีกครั้งเกิดขึ้นในช่วง “สงครามเจ้าอนุวงศ์”

เมื่อเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์พยายามกอบกู้อิสรภาพจากสยามแต่ไม่สำเร็จ ผลของสงครามในครั้งนั้นทำให้ทางการไทยได้กวาดต้อนครอบครัวชาวลาวเวียงจันทน์และชาวลาวจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมดเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคกลางและภาคอีสานของไทย โดยมีบางส่วนถูกส่งให้มาสมทบกับชุมชนเดิมที่ “หมู่บ้านลาว” แห่งนี้ด้วยทำให้ชุมชนมีการขยายตัวและสืบทอดวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นชุมชนบางไส้ไก่บ้านสมเด็จจึงมีรากฐานมาจากการรวมตัวของชาวลาวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์สองครั้งสำคัญและได้ตั้งรกรากสืบทอดวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรือนพื้นถิ่นลาวมีการนำเสนอในหลายมิติ อาทิ งานของ Charpentier and Clement (1990) ที่อธิบายรูปแบบเรือนลาวเวียงจันทน์และหลวงพระบางอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมีการวิจัยในประเทศไทยที่สำรวจเรือนชาวลาวในพื้นที่ชนบทภาคอีสาน อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏการศึกษาเชิงเปรียบเทียบที่มุ่งไปยังเรือนลาวเวียงในชุมชนชาติพันธุ์เขตเมืองหลวง โดยเฉพาะกรณีของชุมชนบางไส้ไก่ งานวิจัยนี้จึงตั้งเป้าที่จะเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว

ในสังคมร่วมสมัย ชุมชนชาติพันธุ์ในเขตเมืองใหญ่ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากการขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเสื่อมโทรมของพื้นที่ดั้งเดิม ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงไม่ใช่เพียงมรดกกายภาพ แต่ยังเป็นหลักฐานสะท้อนการปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของชุมชน งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจบทบาทของ “สัมภาระทางวัฒนธรรม” (Cultural Baggage) ในการธำรงรักษาและปรับเปลี่ยนเรือนพื้นถิ่นลาวเวียงให้สอดคล้องกับบริบทเมืองร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นกรอบพิจารณาแนวทางอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์เขตเมืองหลวง

ดังนั้นบทความนี้มุ่งนำเสนอข้อมูลทางกายภาพของเรือนชาวลาวเวียง โดยเปรียบเทียบกับเรือนในบริบทดั้งเดิมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ควบคู่กับผลการสำรวจภาคสนามในชุมชนบางไส้ไก่ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเลือกสืบทอด การปรับใช้ และการละทิ้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ทั้งนี้ การศึกษามีได้จำกัดเพียงมิติทางกายภาพ แต่ยังสะท้อนถึง “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบเรือน เช่น การคงไว้ซึ่งทิศทางการนอนและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (การสืบทอด) การดัดแปลงวัสดุและองค์ประกอบให้เข้ากับสภาพเมือง (การปรับเปลี่ยน) และการเลือนหายของบางคติความเชื่อ (การเปลี่ยนแปลง) การเชื่อมโยงดังกล่าวทำให้เห็นชัดว่า แนวคิด “สัมภาระทางวัฒนธรรม” เป็นกรอบวิเคราะห์สำคัญในการอธิบายพลวัตของเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ ซึ่งไม่เพียงช่วยตอบคำถามวิจัยเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของรูปแบบเรือนเหล่านี้ในสังคมร่วมสมัย แต่ยังชี้ให้เห็นบทบาทของเรือนพื้นถิ่นในฐานะสื่อกลางที่สะท้อนการธำรงอัตลักษณ์ และการปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์ในเขตเมือง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของรูปแบบเรือนลาวในเขตเวียงจันทน์และหลวงพระบางโดยใช้ฐานข้อมูลจากการศึกษามาจำแนกรูปแบบลักษณะเรือนลาวที่ยังปรากฏอยู่ในเรือนของชุมชนบางไส้ไก่
2. เพื่ออธิบายการคงอยู่ของสัมภาระทางวัฒนธรรม (Cultural Baggage) และอัตลักษณ์ที่สืบทอดภายใต้บริบทแวดล้อมในปัจจุบัน

ขอบเขตการศึกษา

การย้ายถิ่นฐานของลาวเวียงแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาเอง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึก โดยถูกส่งเข้ามาอยู่หัวเมืองชั้นในต่าง ๆ หรือในบริเวณภาคกลางของประเทศจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการสำรวจภาคสนาม สันนิษฐานว่า กลุ่มลาวเวียงส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) ซึ่งปัจจุบันนี้มีขนาดพื้นที่ประมาณ 40,951 ตารางเมตร แบ่งเป็นตรอกซอยหลัก 6 ตรอกซอย จากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) มีความหลากหลายด้านคติความเชื่อในการนับถือศาสนาแบ่งเป็น พุทธ คริสต์ อิสลาม ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ขอบเขตพื้นที่โดยรอบ ทิศเหนือติดกับวัดบางไส้ไก่ ทิศใต้ติดกับชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จ ทิศตะวันออกติดกับมหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และทิศตะวันตกติดกับชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ ดังนั้นพื้นที่ชุมชนบางไส้ไ้จึงถูกเลือกเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากยังคงสะท้อนอัตลักษณ์เรือนลาวเวียงภายใต้บริบทสังคมเมืองร่วมสมัย

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่ชุมชนที่ศึกษาตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว)
ที่มา: ผู้วิจัย

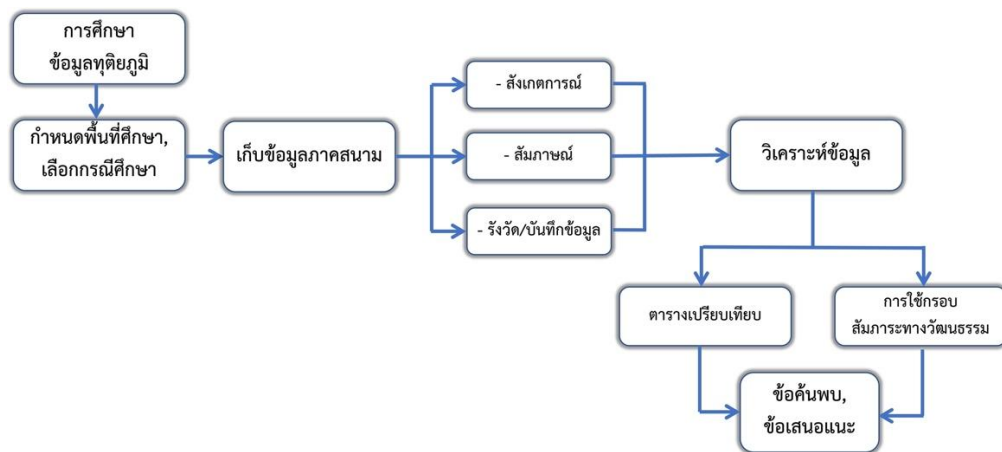
การดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นจำเป็นต้องอาศัยทั้งข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงลึก และมีความน่าเชื่อถือ งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของรูปแบบเรือนลาวในเขตเวียงจันทน์และหลวงพระบาง เพื่อนำมาเป็นแนวทางหรือประกอบในการศึกษาเพื่ออ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างถูกต้องและชัดเจน สำรวจภาคสนามผ่านการสังเกตการณ์ถือเป็นขั้นตอนเบื้องต้น โดยเลือกใช้ฐานข้อมูลตั้งข้อสังเกตจากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ มาเป็นเงื่อนไขกำหนดขอบเขตในการคัดเลือกกลุ่มเรือนในพื้นที่ชุมชนจากเรือนทั้งหมด 25 หลังที่ปรากฏในชุมชนบางไส้ไก่ งานวิจัยได้คัดเลือกเรือนกรณีศึกษา 4 หลัง โดยใช้เกณฑ์ด้านอายุ ความสมบูรณ์ทางกายภาพ และความ

ชัดเจนขององค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนแนวคิด “สัมภาระทางวัฒนธรรม” เรือนทั้ง 4 หลังนี้จึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความหลากหลาย ตั้งแต่เรือนที่ยังคงรักษาโครงสร้างและคติความเชื่อดั้งเดิม ไปจนถึงเรือนที่มีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงตามบริบทเมืองร่วมสมัย กล่าวคือ กลุ่มเรือนที่สำรวจ ผู้สำรวจมุ่งเน้นเก็บข้อมูลองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยจริง สภาพปัจจุบันในบริบทเฉพาะตน เพื่อศึกษากิจกรรมในบริบทแวดล้อมที่ยังดำเนินวิถีชีวิตดำรงอยู่เข้าสัมพันธ์ข้อมูลเบื้องต้นการบันทึกภาพ เสียง และการจดบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการสำรวจในการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non-structured interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งด้านวิถีชีวิตและการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย จากนั้นจึงทำการสำรวจข้อมูลภาคสนามเชิงลึก โดยสำรวจลักษณะรูปแบบพื้นที่ผังบริเวณต่อการทำกิจกรรม อีกทั้งตำแหน่งพื้นที่ทางความเชื่อ จึงรังวัดผังพื้นที่ โครงสร้างเรือนเพื่อการเก็บข้อมูลนำมาสู่คำตอบของงานวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ อธิบายผลจากตารางวิเคราะห์แผนผัง (planning analysis) เพื่อพิจารณาข้อมูลทางสถาปัตยกรรม กล่าวคือ รูปแบบเรือน จำนวนรูปแบบเสาหลักเรือน การจัดพื้นเรือน รูปแบบฝาเรือน ลักษณะและทิศหันสันหลังคาเรือน ลักษณะข้อมูลในเชิงอธิบายเน้นผลศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic research) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกรณีศึกษา (case study) การลงพื้นที่ภาคสนาม การสำรวจรูปแบบเรือนพื้นถิ่น และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ในการศึกษานี้ หมายถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและแบบแผนการใช้พื้นที่ของเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ที่สะท้อนการดำรงอยู่และการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่

- การสืบทอด (Inheritance) เช่น การคงไว้ซึ่งทิศนอนและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
- การปรับเปลี่ยน (Adaptation) เช่น การดัดแปลงวัสดุหรือการปรับผังเรือนให้เหมาะสมกับสภาพเมือง
- การเปลี่ยนแปลง (Transformation) เช่น การละทิ้งองค์ประกอบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน คำนิยามนี้

ถูกใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบว่า เรือนกรณีศึกษามีลักษณะสะท้อน “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ในระดับใด

ภาพที่ 3 แผนภาพประกอบระเบียบวิธีวิจัย (Research Process Diagram)

ที่มา: ผู้วิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ทบทวนหนังสือ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบความรู้เกี่ยวกับเรือนลาวเวียงจันทน์และหลวงพระบาง

2. การกำหนดพื้นที่และคัดเลือกกรณีศึกษา เลือกพื้นที่ชุมชนบางไผ่ไก่อ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) และคัดเลือกเรือนกรณีศึกษา 4 หลัง จากเกณฑ์อายุ ความสมบูรณ์ และองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรม
3. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ทั้งแบบไม่โครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง รวมถึงการรังวัดเรือนเพื่อเก็บข้อมูลด้านวิถีชีวิตและลักษณะกายภาพ เช่น ผังบริเวณ โครงสร้าง พื้น ฝา และทิศหลังคา
4. การวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบสถาปัตยกรรม และวิเคราะห์ด้วยกรอบ “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ได้แก่ การสืบทอด (inheritance) การปรับเปลี่ยน (adaptation) และการเปลี่ยนแปลง (transformation)

การทบทวนวรรณกรรม การศึกษาด้านทฤษฎี

การวิจัยนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดสำคัญ 2 ส่วนที่เชื่อมโยงกัน คือแนวคิดสัมภาระทางวัฒนธรรม และกรอบแนวคิดเชิงสังเคราะห์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาครั้งนี้โดยเฉพาะ

แนวคิดสัมภาระทางวัฒนธรรม (Concept of Cultural Baggage)

แนวคิดนี้เป็นแกนกลางของการศึกษา โดยมีรากฐานมาจากคำอธิบายของ Dovey (1985) ซึ่งกล่าวว่า เมื่อมนุษย์มีการโยกย้ายถิ่นฐานจะเกิดกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และมักจะมีการนำแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมเดิมมาปรับใช้ เพื่อสร้างให้เกิด “ความรู้สึกถึงความเป็นบ้าน” (sense of home) กลับคืนมา จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบางไผ่ไก่อ ออกเป็น 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ การนำพาสืบสานมา (ดั้งเดิม) การคงอยู่ขององค์ประกอบ ภูมิปัญญา หรือแบบแผนดั้งเดิมที่นำมาจากวัฒนธรรมต้นทาง การปรับเปลี่ยน (หยิบยืม) การผสมผสานองค์ประกอบดั้งเดิมเข้ากับองค์ประกอบใหม่จากวัฒนธรรมของบริบทแวดล้อมใหม่ที่เป็นต่อการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลง (ละทิ้งไปทั้งหมด) การละทิ้งองค์ประกอบดั้งเดิมที่ไม่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

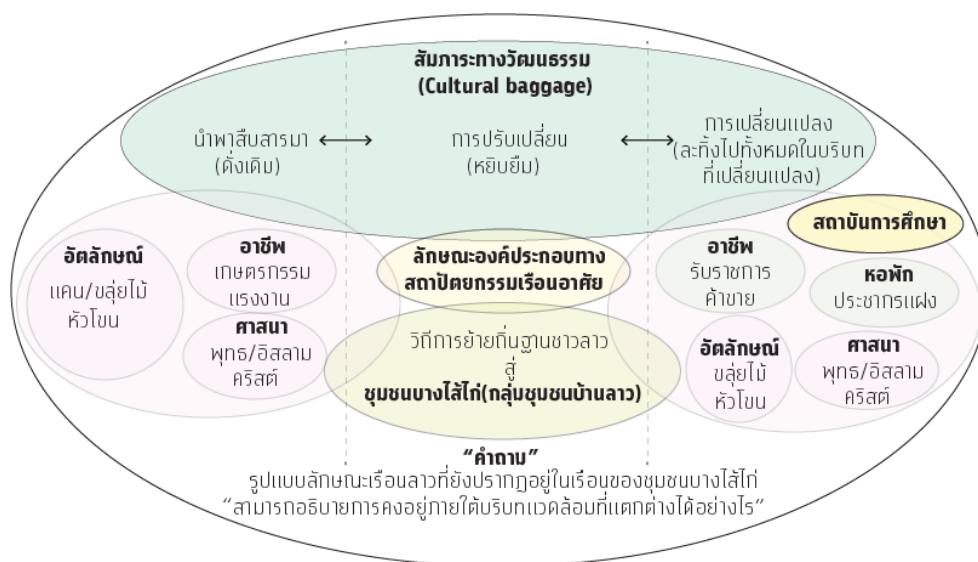

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดสัมภาระทางวัฒนธรรม (Cultural Baggage Conceptual Framework)

ที่มา: ผู้วิจัย

จากการศึกษาของ Wandee Pinijvarasin (2012) ได้สรุปว่า ลักษณะเรือนพื้นถิ่นเวียงจันทน์โดยทั่วไปคือ เรือนไม้ยกเสาสูง ใต้ถุนโล่ง และประกอบด้วยพื้นที่สำคัญ เช่น ห้องนอน เชย เรือนครัว และชาน ซึ่งสะท้อนรูปแบบการใช้สอยและคติความเชื่อดั้งเดิม

นอกจากนี้ Charpenter & Clement (1990) ชี้ว่า เรือนหลังคาแฝดที่มีทั้งเรือนใหญ่และเรือนน้อย โดยมี “เชย” เป็นจุดเชื่อมต่อ เป็น “อัตลักษณ์เฉพาะของเรือนลาวเวียงจันทน์”

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดวิเคราะห์รูปแบบบริบทแวดล้อมที่แตกต่างในวัฒนธรรมชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิด “สัมภาระทางวัฒนธรรม” (Dovey, 1985) เพื่ออธิบายการปรับตัวของเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ ว่าเป็นการนำแบบแผนเดิมมาต่อยอดสร้าง “ความเป็นบ้าน” ในบริบทใหม่ โดยวิเคราะห์ผ่าน 3 มิติ คือ 1) การสืบทอด (Inheritance) การคงไว้ขององค์ประกอบดั้งเดิม เช่น ทิศนอน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ 2) การปรับเปลี่ยน (Adaptation) การดัดแปลงวัสดุ หรือผังเรือนให้เข้ากับสภาพเมือง และ 3) การเปลี่ยนแปลง (Transformation) การละทิ้งองค์ประกอบที่ไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน กรอบแนวคิดนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ เพื่อชี้ให้เห็นพลวัตทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่ยังดำรงอยู่หรือถูกปรับเปลี่ยนในเรือนลาวเวียงเขตเมืองร่วมสมัย

ผลการศึกษา

การศึกษานี้สำรวจเรือนลาวเวียงในชุมชนบางไส้ไก่ เขตธนบุรี เพื่อวิเคราะห์การสืบทอด ปรับเปลี่ยน และละทิ้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมโดยใช้แนวคิด *Cultural Baggage* เป็นกรอบวิเคราะห์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการดำรงอัตลักษณ์ดั้งเดิมควบคู่ไปกับการปรับตัวต่อบริบทเมืองร่วมสมัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) เขตธนบุรี มีประชากรราว 1,300 คน 183 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน (52%) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบมัธยมศึกษาและประถมศึกษา ภูมิปัญญาที่สืบทอด ได้แก่ การทำแคน-ขลุ่ยไม้ และการประดิษฐ์ห้วยโชนและเครื่องละคร นอกจากนี้ยังมีวัดบางไส้ไก่ (วัดลาว) และมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชน

2. ลักษณะเรือนที่สำรวจ

จากการสำรวจพื้นที่ 6 ตรอกซอย พบเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม 25 หลัง และคัดเลือก 4 หลังเป็นกรณีศึกษาเชิงลึก โดยใช้เกณฑ์อายุ ความสมบูรณ์ และองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เรือนตัวแทนเหล่านี้มีอายุเฉลี่ย 60–100 ปี ลักษณะทั่วไปคือเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนเคยใช้เลี้ยงสัตว์และปัจจุบันถูกปรับใช้ใหม่ องค์ประกอบหลักของเรือน ได้แก่

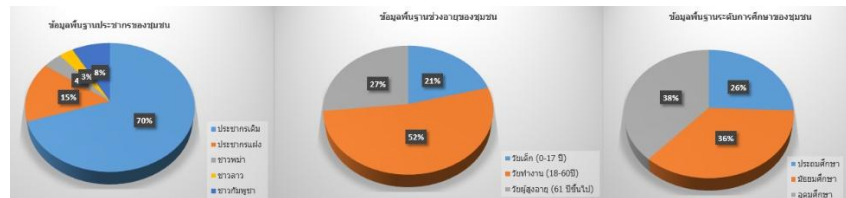
ห้องนอนหลัก มักยาว 3 ช่วงเสา วางขนานทิศตะวันออก-ตะวันตก

เซีย พื้นที่รับแขกต่ำกว่าห้องนอนเล็กน้อย มีทั้งแบบรวมหลังคาเดียวและแยกเป็นเรือน

ครัว บางเรือนรวมกับโครงสร้างหลัก บางเรือนสร้างแยกด้านหลัง

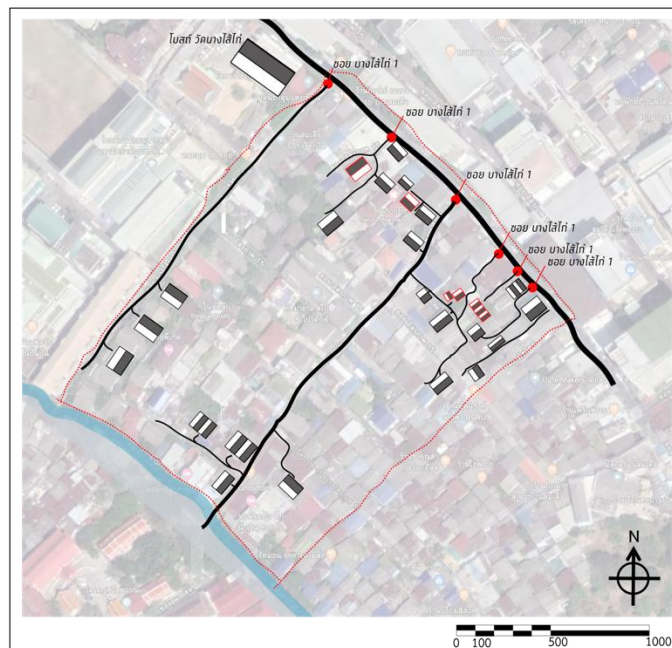
ชาน พื้นที่เปิดโล่ง ใช้เชื่อมโยงกิจกรรมครัวและครอบครัว

องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับเรือนลาวเวียงจันทน์ที่ Charpentier and Clement (1990) บันทึกไว้

ภาพที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานประชากร

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงตำแหน่งผังขอบเขตพื้นที่ศึกษาพื้นที่สำรวจกลุ่มเรือน

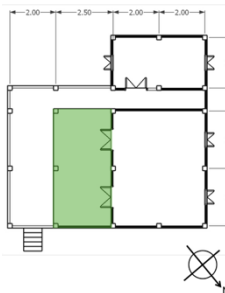
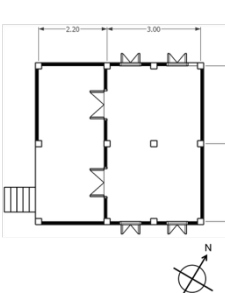
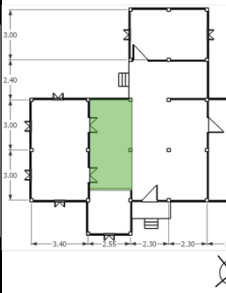
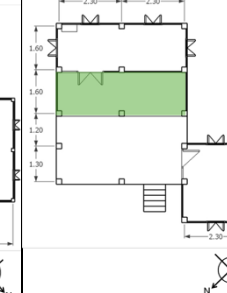
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 1 พื้นที่สำรวจกลุ่มเรือน

พื้นที่สำรวจกลุ่มเรือน	ชอย 1	ชอย 2	ชอย 3	ชอย 4	ชอย 5	ชอย 6/1-2
โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเรือนอยู่อาศัย	เรือนไม้	เรือนไม้	เรือนไม้	เรือนไม้	เรือนไม้	เรือนไม้
ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	เรือนสำรวจ 3 หลัง ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน (ไม่พบ)	เรือนสำรวจ 4 หลัง ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน 1 หลัง	เรือนสำรวจ 11 หลัง ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน 2 หลัง	เรือนสำรวจ ไม่พบ ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน (ไม่พบ)	เรือนสำรวจ 1 หลัง ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน 1 หลัง	เรือนสำรวจ 5 หลัง ----- ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ตัวแทนเรือน (ไม่พบ)

ที่มา: ผู้วิจัย

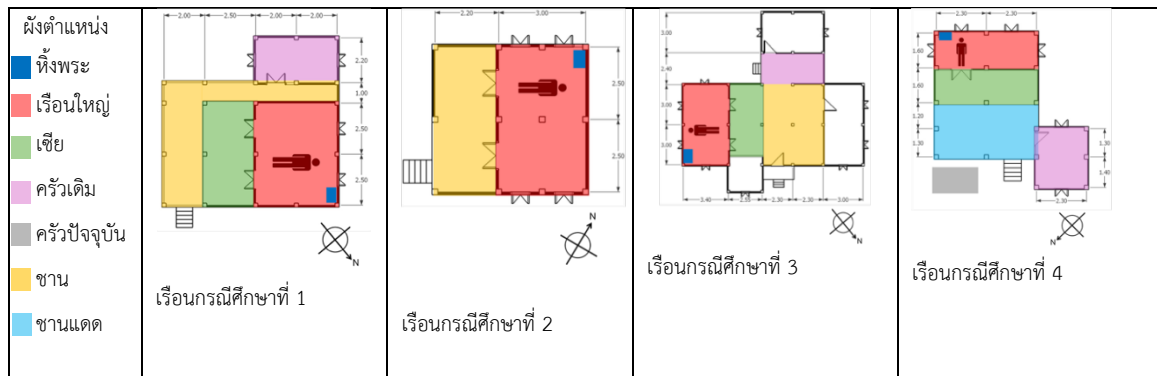
ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อมูลจากผลสำรวจศึกษาลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ที่พบในชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) แขวงทรีรัฐบุรุษ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

รูปแบบ	เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2	เรือนกรณีศึกษาที่3	เรือนกรณีศึกษาที่4
				
อายุเรือน	อยู่ในช่วงอายุ 80-100 ปี (พ.ศ. 2460-2480)	อยู่ในช่วงอายุ 80-100 ปี (พ.ศ. 2460-2480)	อยู่ในช่วงอายุ 100 ปีขึ้นไป (พ.ศ. 2460)	อยู่ในช่วงอายุ 60-80 ปี (พ.ศ. 2480-2500)
รูปแบบเรือน	เรือนเขียวยกใต้ถุน วางเรือนตามตะวันในทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เขียว	เรือนแปดยกใต้ถุน วางเรือนขวางตะวันในทิศตะวันออกเฉียงใต้ (จากการสอบถามเจ้าของเรือนเบื้องต้น โครงสร้างเดิมเป็น	เรือนเขียวยกใต้ถุน วางเรือนตามตะวันในทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เขียว	เรือนเขียวยกใต้ถุน วางเรือนตามตะวันในทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เขียว

		เรือนสองหลังมีลานเชื่อมต่อ พื้นที่ระหว่างเรือน)		
--	--	--	--	--

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อมูลจากผลสำรวจศึกษาลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ที่พบในชุมชนบางลำไ้ไ่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

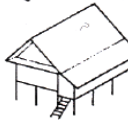
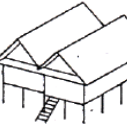
รูปแบบ	เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2	เรือนกรณีศึกษาที่ 3	เรือนกรณีศึกษาที่ 4
รูปถ่ายเรือน และรูปด้าน เรือน	 	 	 	
เสา	เสาไม้กลมช่วงความยาวของ เรือนประธานมี 2 ช่วงเสา	เสาไม้กลมช่วงความยาวของ เรือนประธานมี 2 ช่วงเสา	เสาไม้สี่เหลี่ยมช่วงความยาว ของเรือนประธานมี 2 ช่วงเสา	เสาไม้สี่เหลี่ยมช่วงความยาว ของเรือนประธานมี 2 ช่วงเสา
พื้นเรือน		พื้นไม้วางตามแนวสันหลังคา ยกระดับในแต่ละส่วนพื้นที่		
รูปแบบ ฝาเรือน	ฝาไม้กระดานตีตามนอน แบบซ้อนเกล็ดติดกับ โครงคร่าว	ฝาไม้กระดานตีตามตั้งแบบ เข้าเดือย (คล้ายฝาปะกน) ไม่ ติดกับโครงคร่าว	ฝาไม้กระดานตีตามนอน แบบซ้อนเกล็ดติดกับโครงคร่าว	ฝาไม้กระดานตีตามนอน แบบซ้อนเกล็ดติดกับโครงคร่าว
ลักษณะ หลังคา	วางแนวสันหลังคาตามตะวัน หน้าจั่วปิดทึบกรุด้วยแผ่นไม้	วางแนวสันหลังคาขวาง ตะวัน หน้าจั่วปิดทึบกรุด้วย แผ่นไม้ (มีช่องลมไม้ระแนง เฉียงไขว้ตลอดแนวหัวเสาบน)	วางแนวสันหลังคาตามตะวัน หน้าจั่วปิดทึบกรุด้วยแผ่นไม้	วางแนวสันหลังคาตามตะวัน หน้าจั่วปิดทึบกรุด้วยแผ่นไม้
ทิศทางขึ้น บันไดเรือน	ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (จาก การสอบถาม เดิมขึ้นเรือน ในทางทิศใต้)	ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
พื้นที่นอน (ทิศหัวนอน)	ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้าง มี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวม เสาดั้ง) หัวหัวนอนทางทิศ ตะวันออก	ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดั้ง) หัวหัวนอนทางทิศใต้	ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วง เสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วง เสาเรือน (ไม่รวมเสาดั้ง) หัวหัว นอนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้	ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วง เสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วง เสาเรือน (ไม่รวมเสาดั้ง) หัวหัว นอนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้
การจัดวาง พื้นที่ พื้นที่ ความเชื่อ	ตำแหน่งที่ตั้งพระอยู่บริเวณ เสาหัว บริเวณมุมฝั่งทิศ ตะวันออกหันหน้าองค์พระ ไปทางทิศตะวันออก พบใน ส่วนพื้นที่ห้องนอน	ตำแหน่งที่ตั้งพระอยู่บริเวณ เสาหัว มุมฝั่งทิศตะวันตกหัน หน้าองค์พระไปทางทิศ ตะวันออก พบในส่วนพื้นที่ ห้องนอน	ตำแหน่งที่ตั้งพระอยู่บริเวณเสา หัว บริเวณมุมฝั่งทิศตะวันออก เฉียงใต้ หันหน้าองค์พระไปทาง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พบใน ส่วนพื้นที่ห้องนอน	ตำแหน่งที่ตั้งพระอยู่บริเวณเสา หัว บริเวณมุมฝั่งทิศตะวันออก หันหน้าองค์พระไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ พบในส่วน พื้นที่ห้องนอน

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อมูลจากผลสำรวจศึกษาลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์ ที่พบในชุมชนบางไส้ไก่ (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

รูปแบบ	เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2	เรือนกรณีศึกษาที่ 3	เรือนกรณีศึกษาที่ 4
พื้นที่ครัว	อยู่ตำแหน่งพื้นที่หลังเรือน ระดับพื้นเสมอชาน	อยู่ตำแหน่งพื้นที่ใต้ถุนเรือน	อยู่ตำแหน่งพื้นที่หลังเรือน ระดับพื้นเสมอชาน	พบตำแหน่งพื้นที่ครัวแยกส่วน หลังเรือนครัวออกจากเรือน ประธาน โดยไม่เชื่อมต่อกับ ชานแดด
เสี้ย	พื้นที่เสี้ยมีหลังคาลาดเอียง ปกคลุมแยกออกจากเรือน นอน หรือเรือนใหญ่	ไม่พบ	พื้นที่เสี้ยอยู่ในหลังคาเดียวกัน กับห้องนอน	พื้นที่เสี้ยมีหลังคา ลาดเอียงปกคลุมแยกออกจาก เรือนนอน หรือเรือนใหญ่
ชาน	พื้นที่ชานติดกับเสี้ย ระดับของพื้นต่ำกว่าเสี้ย	พื้นที่ชานเชื่อมต่อเรือน ประธานในระดับของพื้นที่ ต่ำกว่า	พื้นที่ชานติดกับเสี้ย ระดับของพื้นต่ำกว่าเสี้ย	ไม่พบ
ชานแดด	ไม่พบ	ไม่พบ	ไม่พบ	พบพื้นที่ชานแดด

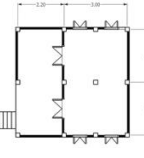
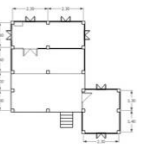
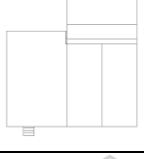
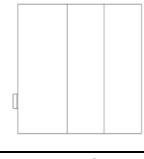
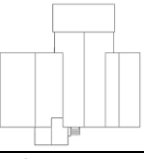
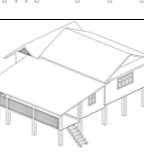
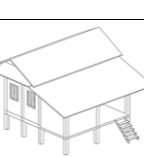
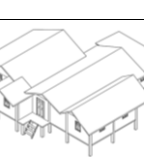
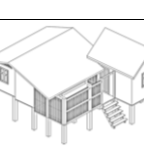
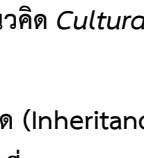
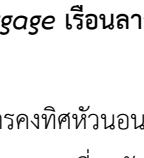
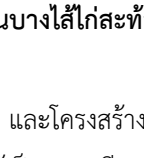
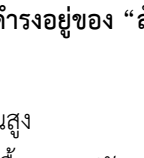
ที่มา: ผู้วิจัย

	ลักษณะของรูปแบบเรือนลาวเวียง		
	เรือนแบบง่าย	เรือนเฮี้ย (สื่อลักษณะพื้นที่คล้ายระแนงบังคาน หลังคาคลุม)	เรือนแฝด (สื่อลักษณะโครงสร้างจำนวนตัว)
รูปแบบผังพื้น	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน
รูปแบบแผนผัง หลังคา	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน	รูปด้านบน เส้นแนว สับหลังคา บันไดขึ้นเรือน
รูปแบบหน้าเรือน ลักษณะบัวบังคาน	รูปด้านบนหน้าเรือน บันไดขึ้นเรือน รูปด้านล่างเรือน	รูปด้านบนหน้าเรือน บันไดขึ้นเรือน รูปด้านล่างเรือน	รูปด้านบนหน้าเรือน บันไดขึ้นเรือน รูปด้านล่างเรือน
รูปแบบเรือน แสดงภาพไอโซเมตริก (Isometric.)			

ภาพที่ 8 ลักษณะสำคัญของเรือนลาวในเวียงจันทน์

Source: L'habitation Lao dans les régions de Vientiane et de Louang Prabang by Charpentier, S., & Clement, P., 1990. Peeters.

ตารางที่ 3 ลักษณะสำคัญของเรือนชุมชนบางลำไ้เก (กลุ่มชุมชนบ้านลาว) เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

	เรือนแบบง่าย	เรือนเตี้ย		เรือนแฝด
	เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2	เรือนกรณีศึกษาที่ 3	เรือนกรณีศึกษาที่ 4
รูปแบบผังพื้น				
รูปแบบแผนผังหลังคา				
รูปด้านเรือน				
รูปแบบเรือน แสดงภาพไอโซเมตริก				

ที่มา: ผู้วิจัย

3. การเชื่อมโยงกับแนวคิด *Cultural Baggage* เรือนลาวเวียงในบางลำไ้เกสะท้อนการดำรงอยู่ของ “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ผ่าน 3 มิติ คือ

- การสืบทอด (Inheritance) การคงทศทวนอน หิ้งพระ และโครงสร้างยกใต้ถุนสูง
- การปรับเปลี่ยน (Adaptation) การเปลี่ยนวัสดุจากไม้เป็นคอนกรีตหรือกระเบื้อง การปรับครัวและใต้ถุนให้เหมาะสมกับวิถีเมือง
- การเปลี่ยนแปลง (Transformation) การละทิ้งองค์ประกอบบางส่วน เช่น ยุ้งข้าว โถงกลาง และการใช้ใต้ถุนเลี้ยงสัตว์

4. ข้อค้นพบสำคัญ

ผลการศึกษาชี้ว่า เรือนลาวเวียงในชุมชนบางลำไ้เกยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมบางส่วน โดยเฉพาะการจัดวางห้องนอนและเตี้ย แต่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองสภาพเมือง และละทิ้งองค์ประกอบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ แนวคิด *Cultural Baggage* จึงเป็นกรอบที่อธิบายพลวัตการเลือกสืบทอด-ปรับใช้-ละทิ้งได้อย่างชัดเจน และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาวิถีวัฒนธรรมในเขตเมืองต่อไป

สรุปผลและอภิปราย

มิติส่วนแรก : เชิงปฏิสัมพันธ์

สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมผ่านวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงการอยู่ร่วมกันที่ แต่ปรากฏในรูปแบบการใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อกลาง เช่น การปรับใช้ได้ทุนบ้านตามเศรษฐกิจ การกำหนดทิศหัวนอนและหิ้งพระตามความเชื่อดั้งเดิม และการใช้เซี่ย-ชานรองรับกิจกรรมชุมชน สิ่งเหล่านี้ต่อยอดยับยั้งพัฒนาวัฒนธรรมในการเชื่อมโยงมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดระบบการอยู่อาศัยที่มีเอกลักษณ์

มิติที่สอง : ความเป็นถิ่นที่ (Place)

ชุมชนบางไผ่สะท้อนการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและโครงสร้างสังคมวัฒนธรรม ผ่านผังเรือนและทิศทางหลังคาที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมในวัดประจำชุมชน การจัดวางพื้นที่จึงไม่เพียงตอบสนองการใช้สอย แต่ยังสื่อถึงความหมายเชิงวัฒนธรรม และทำให้เห็นพลวัตการผสมผสานระหว่างดั้งเดิมกับบริบทร่วมสมัย

สิ่งใดที่นำพาสืบสานมา (ดั้งเดิม)

ยังคงโครงสร้างและพื้นที่ใช้สอยที่สืบทอดจากเรือนรุ่นก่อน เช่น การวางทิศหัวนอน การจัดหิ้งพระใกล้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และการรักษาผังพื้น “ห้องนอน-เซี่ย-ครัว-ชาน” แม้มีการปรับรายละเอียดแต่ยังคงแกนหลักของความเชื่อและอัตลักษณ์

การปรับเปลี่ยน (หยิบยืม)

องค์ประกอบบางส่วนถูกดัดแปลงให้เหมาะสมกับวิถีเมือง เช่น การใช้วัสดุสมัยใหม่แทนไม้ดั้งเดิม การปรับได้ทุนเป็นพื้นที่อยู่อาศัย หรือประกอบอาชีพ การรวมครัว-ห้องน้ำในเรือนเดียว และการผสมผสานเรือนไทยภาคกลางเข้ากับเรือนลาวเวียง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนความยืดหยุ่นในการหยิบยืมและปรับใช้ โดยยังรักษาโครงสร้างดั้งเดิมไว้

การเปลี่ยนแปลง (ละทิ้งไปในบริบทที่เปลี่ยน)

องค์ประกอบบางประการสูญหาย เช่น ยุ้งข้าว โถงกลาง และการใช้ได้ทุนเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการเปลี่ยนเรือนไม้ได้ทุนสูงเป็นอาคารคอนกรีตถาวร ขณะเดียวกันการใช้ภาษาลาวเวียงลดลง โดยเฉพาะในคนรุ่นใหม่ การละทิ้งเหล่านี้สะท้อนแรงกดดันจากเศรษฐกิจ ข้อจำกัดพื้นที่ และโครงสร้างสังคมเมือง

การเปรียบเทียบกับเรือนดั้งเดิม

เมื่อเปรียบเทียบกับเรือนลาวเวียงจันทน์ที่ Charpentier and Clement (1990) และ Wandee Pinijvarasin (2014) บันทึก พบว่า ชุมชนบางไผ่ไผ่ยังคงรักษาทิศหัวนอนและหิ้งพระ มีการปรับเปลี่ยนวัสดุและผังพื้นที่บางส่วน ขณะที่องค์ประกอบอย่างโถงกลางและยุ้งข้าวเลือนหายไป แสดงให้เห็นพลวัตการเลือกสืบทอด-ปรับเปลี่ยน-ละทิ้งอย่างชัดเจน

การศึกษานี้ยืนยันว่า แนวคิด *Cultural Baggage* เป็นกรอบวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพต่อการทำความเข้าใจพลวัตเรือนพื้นถิ่นในเมือง การคงอยู่สะท้อนความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ การปรับเปลี่ยนสะท้อนศักยภาพของชุมชนในการผสมผสานอดีตกับปัจจุบัน และการละทิ้งสะท้อนความเปราะบางขององค์ประกอบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทใหม่ ข้อค้นพบนี้ไม่เพียงอธิบายเรือนลาวเวียงในบางไผ่ไผ่ แต่ยังเป็นฐานสำหรับกำหนดแนวทางอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในเขตเมืองร่วมสมัย โดยเน้นการรักษา “โครงสร้างและสัญลักษณ์แกนกลาง” ควบคู่การปรับใช้วัสดุและรูปแบบสมัยใหม่

References

- Charpentier, S., & Clement, P. (1990). *L'habitation Lao dans les régions de Vientiane et de Louang Prabang*. Peeters.
- Dovey, K. (1985). Home and homelessness. In I. Altman & C. Werner (Eds.), *Home environments* (pp. 33–64). Plenum Press.
- Khamsri, T. (2003). *A study of the strength of musical culture: A case study of the Khlui community, Bang Sai Kai* [การศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรี : กรณีศึกษาชุมชนบางไผ่ไก่] [Unpublished master thesis]. Srinakharinwirot University.
- Panin, O. (2016). Lao Ngaew houses at Ban Tan Sian, Saraburi [เรือนลาวแง้วที่บ้านตาลเซียน สระบุรี]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 30, 139–156.
- Pinitworasin, W. (2012). Vernacular houses of Lao Vieng at Ban Leug [ลักษณะเรือนพื้นถิ่นลาวเวียงในประเทศไทย]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 8, 218–235.
- Pinitworasin, W. (2014). Adaptive wisdom in Lao Wiang houses in the central river basin area [ภูมิปัญญาการปรับตัวในบ้าน-เรือนลาวเวียง บริเวณลุ่มน้ำภาคกลาง]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 29, 107–124.
- Piyaphan, B. (1998). *The Lao in Rattanakosin* [ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์]. Thailand Research Fund (TRF).
- Vallibhotama, S. (2003). *The Isan civilization basin: Revealing ancient evidence, changing the face of Thai history* [อารยธรรมอีสาน : เฉลยหลักฐานโบราณ พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย] (4th ed.). Matichon.
- Yenwaree, C., & Phumkanaow, P. (2018). The settlement of Lao Wiang people in Thailand. *Journal of Architectural Academic*, 21(2), 45–60.